

shkoly. – 2001. – hrud. (№ 45). – S. 1, 4–6.

8. Slastenin V. A. Pedagogika: innovatsionnaya deyatel'nost' / V. A. Slastenin. – M. : Magistr, 1997.

Цибулько Г. Я. Инновационные методы учебы при преподавании предмета технологии.

Акцентируется внимание на необходимости изменения системы и стиля преподавания. Автор предлагает использование инновационных методов при преподавании предмета технологии. В статье рассмотрены виды и преимущества интерактивных методов, как одной из форм инновационного обучения. Рассмотрена инновационная педагогическая деятельность как сложное образование, совокупность различных по целям и характеру видов работ, соответствующих основным этапам развития инновационных процессов и направленных на создание и внесение педагогом изменений в собственной системе работы.

Ключевые слова: метод обучения, инновационные методы, инновация, инновационная педагогическая деятельность, метод проектов, обучение в сотрудничестве, креативное обучение.

Tsibulko G. Ya. Innovative methods of studies at teaching of the article of technology.

The necessity of changing of the teaching system and style is accentuated in the article. The author proposes to use innovative methods during teaching the subject "Technologies". Kinds and advantages of the innovative teaching forms are considered. The innovative pedagogical activity as a complicated formation, the totality of works of different aims and characters, which correspond to the main stages of the development of the innovative processes and are directed to creating and making alterations to the own teaching system of the pedagogue, are considered in the article as well.

Keywords: teaching methods, innovative methods, innovation, innovative pedagogical activity, project method, teaching in collaboration, creative teaching.

УДК: 378

Циць О. О.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті автор розкриває різні підходи (системний, особистісно-орієнтований, суб'єктно-діяльнісний) до формування професійної мобільності майбутніх фахівців. Викладені результати теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури пов'язаної з підходами до формування професійної мобільності майбутніх фахівців. Окреслені шляхи й напрями для подальших досліджень.

Ключові слова: професійна мобільність, формування професійної мобільності, системний підхід, особистісно-орієнтований підхід, суб'єктно-діяльнісний підхід.

Професійна мобільність як складний соціальний феномен має суттєвий вплив на розвиток і функціонування різних сфер суспільства: соціальної, економічної, соціокультурної, професійної та ін. Дослідження даного феномену з позиції тільки одного підходу було б обмеженим й неповним. Тому, щоб науково обґрунтувати процес формування професійної мобільності у контексті нашого дослідження, буде доцільним розглянути основні існуючі й пріоритетні підходи відповідно даного процесу.

На сьогоднішній день проблема формування професійної мобільності вивчається вітчизняними й зарубіжними науковцями з точки зору різних підходів: гуманістичного (Л. А. Амірова, З. А. Багішаєв), синергетичного (Є. Г. Неділько, І. В. Нікуліна), суб'єктно-діяльнісного та особистісно-діяльнісного (Б. М. Ігошев, Т. В. Луданова, Е. А. Нікітіна), ресурсного (Т. І. Заславська, В. В. Радаєв, В. І. Чупров, О. І. Шкаратан), системного (В. Г. Афанасьєв), структурно-функціонального (О. Конт, Г. Спенсер, Е. Дюркгейм), стратифікаційно-статусного (П. Сорокін), компетентнісного (Л. В. Горюнова) та інших.

Серед підходів, які використовують дослідники, на сьогоднішній день найбільш розповсюдженими є системний, особистісно-орієнтований, суб'єктно-діяльнісний.

Суть системного підходу полягає у тому, що об'єкт, який пізнається, розглядається як система того чи іншого рівня й володіє певною структурою та організацією.

У загальному розумінні система – це сукупність компонентів, які знаходяться у відносинах і зв'язках між собою й утворюють певну цілісність, єдність. Поняття “цілісності” несе в собі надзвичайно важливий зміст. За своєю суттю цілісність – “це принципова незвідність властивостей системи до суми властивостей складових її елементів, і не виводимість з властивостей останніх цілого, залежність кожного елемента, властивості і відношення системи від його місця, функції та ін. всередині цілого” [1, с. 584].

Саме на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх в єдину теоретичну картину орієнтує дослідження системний підхід.

Оскільки винятковою рисою системи є те, що вона володіє новими, інтегративними якісними характеристиками, які не містяться в її складових компонентах, на якісну характеристику системи в більш значній мірі впливає її структура, ніж склад компонентів. При цьому компонентом, або елементом системи виступає мінімальна структуроутворююча одиниця системи, що має межу подільності в її кордонах, володіє функціональною і структурною специфічністю, а також функціональною інтегративністю.

Відповідно, щоб дослідити систему, як вважає В. Афанасьєв, необхідно виявити:

- її склад, тобто елементи, що її утворюють;
- внутрішні зв'язки і зв'язки її елементів із середовищем, характер цих зв'язків, їх вплив на цілісність і функціонування системи;
- структуру як єдність стійких взаємозв'язків між її елементами;
- функції системи в цілому і функції кожного компонента, виявити дублюючі і “западаючі” функції;
- інтегративні системні чинники (механізми), що забезпечують її цілісність;
- історію (початок і джерело) її виникнення, етапи та тенденції, спрямованість та перспективи розвитку;
- її сутнісну, якісну специфіку, властиві їй інтегративні якості [2, с. 23-24].

Впровадження системного підходу на одне з провідних місць в науковому пізнанні пов'язано з тим, що в багатьох науках виник новий тип наукових завдань, в яких центральними стають проблеми організації і функціонування складних об'єктів. У другій половині ХХ ст. аналогічні завдання почали виникати і в соціальній практиці: в соціальному управлінні замість переважаючих раніше локальних, галузевих завдань і принципів провідну роль стали відігравати великі комплексні проблеми, що вимагали інтегрального підходу в розгляді їх різних аспектів (змістовних, організаційних, функціональних тощо).

Виходячи з того, що принцип системності при дослідженні об'єктів означає розгляд їх з позиції домінування цілого над складовими частинами, системоутворюючих зв'язків між ними, їх ієрархії, організаційних структур, змістовною стороною даного принципу, на думку П. Атуттова, є субординація цілей, зв'язків елементів і відносин. Варто зазначити, що принцип системності пов'язаний з гносеологічними функціями, загальною методологією пізнання, ціннісними орієнтаціями в пізнанні, комплексним підходом в дослідженні. Ієрархія зв'язків, відносин, складових частин системи є провідною ознакою реалізації принципу системності [4, с. 96].

Варто зазначити, що усі вище зазначені системні характеристики повною мірою властиві й педагогічній системі, яка взаємодіючи з середовищем, може розглядатися як елемент вищої, по відношенню до неї, більш широкої системи. Структура даної системи така, що її елементи володіють по відношенню до неї властивостями підсистем.

В основу системного підходу до професійної підготовки вчителя на думку Р. М. Пріми варто покласти розуміння системи навчально-виховного процесу як такого, що забезпечує цілісність взаємозв'язку між окремими його ланками (елементами) –

управління, навчання, виховання, інформаційна, методична [5, с. 61- 64]. Вчена зауважує що, суттєвим у дослідницькій позиції є також розгляд системного підходу у зв'язку із суспільними інституціями, в суцільному освітньому середовищі. Якісною характеристикою взаємодії компонентів системи “людина – педагогічна діяльність” (професія), а отже, результатом впливу всіх механізмів освітнього середовища буде професійно підготовлений учитель.

Таким чином не зважаючи на те, що в теорії систем переконливо показано, що знання, отримане на основі системного підходу, володіє найбільшою силою, тим не менш, існує обмеженість цього підходу, особливо при вивченні надзвичайно складних природних, біологічних і соціальних об'єктів. Вона полягає в тому, що наші знання про ці “системи” загалом на сьогоднішній день надзвичайно обмежені, а тому по суті досліджуються не власне системи, а їх структури. Якщо під системою розуміється все ціле з усіма входними в нього об'єктами і зв'язками між ними, то під структурою – певна схема стійких елементів цього цілого, витягнута з нього. Вся складність існуючих і діючих на даний момент елементів і зв'язків між ними фактично опускається, залишається лише те, що стійко зберігається в часі або легше піддається вивченню.

Суб'єктно-діяльнісний підхід досліджує професійну мобільність з психологічних позицій, як характеристику соціального функціонування людини, тобто як якість соціального суб'єкта (індивіда), яка проявляється в його діяльності. Методологічною основою даного напрямку досліджень є особистісно-діяльнісний підхід, що базується на наступних фундаментальних положеннях:

- про єдність діяльності та особистості (К. А. Абульханова-Славська, Г. В. Акопов, А. Г. Асмолов, В. П. Зінченко, та ін.);
- про особистість, як активний суб'єкт діяльності та відносин зі світом (Л. І. Божович, Д. А. Леонт'єв, та ін.);
- про творчий потенціал особистості та можливості його реалізації в професійній діяльності (Є. А. Климов, Н. Д. Нікандров та ін.);
- про багатовимірність простору розвитку особистості (С. К. Бондирева, В. Е. Штейнберг та ін.)

На думку Л. Горюнової, професійна мобільність фахівця відповідно до особистісно-діяльнісного підходу проявляється в мотивованій і цілеспрямованій діяльності індивіда, й активізується в “вузлові моменти” його професійно-життєвого шляху. Ступінь успішності діяльності залежить від реальних “стартових можливостей” фахівця і готовності з ними працювати. Ознаками професійної мобільності, з позиції даного підходу, є наступні: здатність фахівця рефлексувати вихідний рівень свого професіоналізму, своїх можливостей, об'єктивно оцінювати ступінь змін, що відбулися у своїй особистості та діяльності, готовність фахівця до змін у життєдіяльності, ступінь активності, ефективне цілепокладання, передбачення результатів [6, с. 21].

Оскільки професійна мобільність проявляється як сукупність певних особистісних властивостей і якостей людини, вона також повинна вивчатися в педагогіці на основі особистісно-орієнтованого та аксіологічного підходів, які формуються у вітчизняній освіті в процесі пошуку нової освітньої парадигми, покликаної прийти на зміну традиційній, “знаннєвій” парадигмі.

Особистісно-орієнтований підхід, який є найбільш безпосереднім виразом гуманістичної концепції у вітчизняній освіті, в сучасних умовах виступає як парадигма становлення людини в демократичному суспільстві і визначає головний стратегічний напрямок розвитку системи освіти.

Як зазначає Е. Зеєр, “з усією певністю можна констатувати, що особистісно-орієнтоване навчання виникло в процесі педагогічного пошуку педагогів-новаторів, в практиці створення інноваційних навчальних закладів, варіативних навчальних планів, регіональних програм освіти” [7, с. 114]. Воно виступило альтернативою традиційній

когнітивній парадигмі освіти, в рамках якої мета навчання відображає соціальне замовлення на якість знань, умінь і навичок. Відповідно до цього вся організація навчання орієнтована на відображення в програмах, підручниках, методиках стану наукового знання і способів його освоєння, контроль характеру і якості виконуваних навчальних дій (розумових і практичних), а особистісні аспекти навчання, по суті, зводяться до формування пізнавальної мотивації і пізнавальних здібностей. Тому, не зважаючи на те, що в рамках когнітивно-орієнтованої парадигми присутній особистісний аспект, він не виходить на рівень цільових установок освіти.

Характеризуючи особистісно-орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців в контексті дослідження формування професійної мобільності спеціалістів технічного профілю засобами іноземної мови Л. Меркулова зазначає що, особистісно-орієнтований підхід впливає як на постановку цілей навчання іноземних мов, так і на постановку цілей формування компонентів професійної мобільності [8, с. 230].

Науковець підкреслює, що відповідно до особистісно-орієнтованого підходу бувають різні рівні навченості: загальноосвітній і більш поглиблений – профільний, орієнтований на обрану професію. Особистісно-орієнтований підхід передбачає гнучкість у визначенні цілей, враховуючи індивідуальні особливості та особисті інтереси студентів, передбачаючи включеність учня в сам процес визначення мети, вибір індивідуальної траєкторії навчання (вибір елективних курсів, профілю).

Стосовно змісту навчання особистісно-орієнтований підхід, на думку автора, проявляється в наступних основних напрямках:

– компонентний склад змісту навчання спрямований на діяльнісну компоненту, на розвиток досвіду творчої діяльності та ціннісні орієнтації;

– націленість на розвиток учнів, у тому числі інтелектуальний, вимагає проблемної подачі матеріалу, що має знаходити відображення в підручниках – основних “носіях” змісту навчання;

– при відборі змісту важливо передбачити такі матеріали, які апелюють до особистого досвіду студентів, їх почуттям і емоціям, спонукають їх до порівнянь і зіставлень, висловом власної думки, що стимулює розвиток критичного мислення, ціннісних орієнтації.

Водночас Л. Меркулова зауважує що, ефективна підготовка сучасного фахівця можлива при дотриманні ряду психолого-педагогічних умов, що дозволяють реалізувати індивідуалізацію навчально-виховного процесу:

– розгляд активності студентів у якості основи для прояву і розвитку важливих для майбутньої професійної діяльності індивідуальних особливостей і схильностей;

– забезпечення дидактичних засобів прояву і розвитку активності студентів на теоретичних та практичних заняттях (включення в ігрову, творчу діяльність і т.д.);

– підготовка викладачів до індивідуальної роботи зі студентами [8, с. 233].

При реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні, вихованні та формуванні компонентів професійної мобільності важливе місце займають відносини між суб'єктами освітнього процесу. В своїй роботі В. Мясіщев показав, що соціально-психологічні характеристики людей відрізняються один від одного ступенем усвідомлення своїх відносин до різних сторін дійсності, а також глибиною і правильністю розуміння причин, які ці відносини викликають. У одних з них це тенденція бачити ці причини тільки в самих собі, в інших – переважно в оточуючих, у третіх – в збігу обставин [9, с. 152].

Варто зауважити, що при особистісно-орієнтованому підході враховуються індивідуальні відмінності у ставленні студентів до навчальної та майбутньої професійної діяльності, які виражаються у вибіркового відношенні до тих чи інших навчальних предметів, в неоднаковому ставленні до різних видів навчальної діяльності (самостійна робота, практичні та лабораторні заняття).

Досліджуючи підготовку професійно мобільних педагогів Б. Ігошев зазначав, що методологічно особистісно-орієнтована освіта засновується на визнанні в якості

системоутворюючого фактора особистості учня: його потреб, мотивів, цілей, здібностей, активності, інтелекту та інших індивідуально-психологічних особливостей. Це утворення передбачає, що в процесі навчання максимально враховуються статево-вікові, індивідуально-психологічні та статусні особливості учнів. Облік здійснюється через зміст освіти, варіативність освітніх програм, технології навчання, організацію навчально-просторового середовища. Принципово змінюється взаємодія учнів і педагогів – вони стають суб'єктами процесу навчання, а діяльність учіння, пізнавальна діяльність, стає в системі “вчитель-учень” провідною [10, с. 95].

У той же гуманістично орієнтована освіта досить складно піддається інструменталізації, зокрема, технологізації та стандартизації, що в умовах сучасного суспільства суттєво обмежує можливості її практичної реалізації. Ця проблема пов'язана з тим, що, як справедливо зазначає Т. Дубовицька, “гуманістичне навчання представляє собою не якийсь метод, а сукупність цінностей, особливу педагогічну філософію, нерозривно пов'язану з особистісним способом буття людини” [11, с. 285]. Оскільки головним результатом такої освіти повинні виступати не знання, уміння і навички, якими оволодіває учень, а його особистість, необхідно в чітких параметрах визначити, яка особистість може забезпечити прогресивний розвиток суспільства і що для цього може зробити суспільство, а це дуже важке завдання.

Проте, особистісно-орієнтований підхід чинить значний вплив на розвиток освіти, обумовлюючи пошук способів і шляхів позитивного, формуючого впливу в процесі освіти на особистість учня, забезпечення умов для його розвитку. У професійній освіті він реалізується, перш за все, як орієнтація на професійний розвиток учня, формування певних особистісно-професійних якостей і застосовується поряд із такими методологічними підходами, як системний, суб'єктний та ін.

Таким чином, міждисциплінарний характер професійної мобільності, як соціального феномена, що виявляє вплив на розвиток як суспільства в цілому, так і його різних сфер, обумовлює необхідність застосування в процесі його дослідження різних підходів, які поєднують методологію різних наук. Тільки такий цілісний, комплексний підхід дозволить уникнути односторонності в розумінні професійної мобільності як науково-педагогічного феномена.

Подальшим етапом нашого дослідження є вивчення й аналіз змісту професійної підготовки майбутніх учителів технологій в контексті формування їх професійної мобільності.

Використана література :

1. Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
2. *Афанасьев В. Г.* Моделирование как метод исследования социальных систем / В. Г. Афанасьев // Системные исследования. – М., 1982. – С. 26-46.
3. *Гершунский Б. С.* Философия образования для XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М. : Изд-во “Совершенство”, 1998. – 608 с.
4. Методологические проблемы развития педагогической науки / под ред. П. Р. Атутова, М. Н. Скаткина, Я. С. Турбовского. – М. : Педагогика, 1985. – 240 с.
5. *Пріма Р. М.* Формування професійної мобільності майбутнього вчителя: методологічні підходи / Р. М. Пріма // Збірник наукових праць. – 2011. – С. 61-65
6. *Горюнова Л. В.* Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования России : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Л. В. Горюнова. – Ростов н/Д, 2006. – 44 с.
7. *Зеер Э. Ф.* Становление личностно-ориентированного образования / Э. Ф. Зеер // Образование и наука: известия Уральского научно-образовательного центра РАО. –1999. – № 1. – С. 112-122.
8. *Меркулова Л. П.* Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.08 / Л. П. Меркулова. – Самара., 2008. – 454 с.
9. *Мясищев В. Н.* Проблема отношений человека и ее место в психологии / В. Н. Мясищев // Вопросы психологии. – 1967. – № 5. – с. 142-154.

10. *Игошев Б. М.* Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.08 / Б. М. Игошев. – М., 2008. – 394 с.
11. *Дубовицкая Т. Д.* Гуманистическая теория и практика образования / Т. Д. Дубовицкая // Педагогическая наука и ее методология в контексте современности : сб. науч. ст. – М., 2001. – С. 281-286.

References:

1. *Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar / 2-e izd.* – М. : Sov. entsiklopediya, 1989. – 815 s.
2. *Afanasev V. G.* Modelirovanie kak metod issledovaniya sotsialnykh sistem / V. G. Afanasev // *Sistemnye issledovaniya.* – М., 1982. – S. 26-46.
3. *Gershunskiy B. S.* Filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka. (V poiskakh praktiko-orientirovannykh obrazovatelnykh kontseptsiy) / B. S. Gershunskiy. – М. : Izd-vo "Sovershenstvo", 1998. – 608 s.
4. *Metodologicheskie problemy razvitiya pedagogicheskoy nauki / pod red. P. R. Atutova, M. N. Skatkina, Ya. S. Turbovskogo.* – М. : Pedagogika, 1985. – 240 s.
5. *Prima R. M.* Formuvannya profesiinoi mobilnosti maibutnoho vchytelia: metodolohichni pidkhody / R. M. Prima // *Zbirnyk naukovykh prats.* – 2011. – S. 61-65.
6. *Goryunova L. V.* Professionalnaya mobilnost spetsialista kak problema razvivayushchegosya obrazovaniya Rossii : avtoref. dis. ... d-ra ped. nauk / L. V. Goryunova. – Rostov n/D, 2006. – 44 s.
7. *Zeer E. F.* Stanovlenie lichnostno-orientirovannogo obrazovaniya / E.F.Zeer // *Obrazovanie i nauka: izvestiya Uralskogo nauchno-obrazovatel'nogo tsentra RAO.* – 1999. – № 1. – S. 112-122.
8. *Merkulova L. P.* Formirovanie professionalnoy mobilnosti spetsialistov tekhnicheskogo profilya sredstvami inostrannogo yazyka : dis. ... d-ra. ped. nauk : 13.00.08 / L. P. Merkulova. – Samara., 2008. – 454 s.
9. *Myasishchev V. N.* Problema otnosheniy cheloveka i ee mesto v psikhologii / V. N. Myasishchev // *Voprosy psikhologii.* – 1967. – № 5. – s. 142-154.
10. *Igoshev B. M.* Sistemno-integrativnaya organizatsiya podgotovki professionalno mobilnykh pedagogov : dis. ... d-ra. ped. nauk : 13.00.08 / B. M. Igoshev. – М., 2008. – 394 s.
11. *Dubovitskaya T. D.* Gumanisticheskaya teoriya i praktika obrazovaniya / T. D. Dubovitskaya // *Pedagogicheskaya nauka i ee metodologiya v kontekste sovremennosti : sb. nauch. st.* – М., 2001. – S. 281-286.

Цысь О. А. Анализ современных подходов к формированию профессиональной мобильности будущих специалистов.

В статье автор раскрывает различные подходы (личностно-ориентированный, системный, субъектно-деятельностный) к формированию профессиональной мобильности будущих специалистов. Изложены результаты теоретического анализа научно-педагогической литературы связанной с подходами к формированию профессиональной мобильности будущих специалистов. Обозначены пути и направления для дальнейших исследований.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, системный подход, формирование профессиональной мобильности, личностно-ориентированный подход, субъектно-деятельностный подход.

Tsys O. Analysis of current approaches to the formation of professional mobility of future specialists.

The article reveals different approaches (system, personality-oriented, subject and activity) to form professional mobility of future specialists. The results of theoretical analysis of scientific and educational literature related approaches to the formation of professional mobility of future specialists. The ways and directions for further research.

Keywords: professional mobility, the formation of professional mobility, systematic approach, personality-oriented approach, subject-activity approach.